

LILLELUNDS HAVE III

NÆM 1998:100

Bind IVb

Planer og profilsnit, Felt B-D

NÆSTVED MUSEUM 2000

LILLELUNDS HAVE III

NÆM 1998:100

NÆM jour.nr.: 1998:100

RAS jour.nr: P.3311/97 (P.3412/98)

Stednavn: Lillelunds Have III

4-cm kort: 1512 IV SV

Matr.-nr.: 40-45, 251; Næstved Bygrunde

Sb.nr.: 05.07.07

Sogn: Næstved, St. Peder

Herred: Østre Flakkebjerg

Amt: Storstrøms (tidl. Præstø)

INDHOLD

Bind I

Udgravningens forhistorie og forløb	5
Originalmateriale	7
Målesystem og fikspunkt	8
Topografi	9
Felt A	10
Opfyldslag (AH-AJ, AM+)	10
Teglovn (HR)	11
Ovn-fase I	12
Ovn-fase II	13
Ovn-fase III	15
Nedbrydningsfase	16
Datering af teglovn	17
Stolpehuller (Niveau I-II)	17
Grubehus (AMR)	18
Muligt gulvlag (NG)	20
Grøfter (AMS, AFJ, AMT, AMU)	20
Større gruber (AK, BE+, RD-AMX)	24
Mindre gruber	26
Ardspor	27
Felt B	27
Anlæg i Felt B	27
Felt C	28
Neolitisk lag	29
Opfyldslag (GO+)	29
Stolpehuller (Niveau I-II)	30
Stolpehus (ANC)	31
Husgrundrids (AMZ)	33
Gulvlag? (AFA)	34
Ovnanlæg (XA+)	34
Grøfter (XG+, AAF+)	35

Større gruber (ANA-ANB, HS, MD)	36
Øvrige gruber	39
Ardspor	40
Felt D	41
Anlæg i Felt D	41
Fyrgrube (ALB+)	42
Genstandsmaterialet	43
Keramik	43
Bronze, jern og bly	45
Mønter	46
Glas	47
Forarbejdet ben og tak	47
Sten	48
Knogler	48
Sammenfatning	50
Matrix over vigtigste anlæg, Felt A og C	54
Fundskema	56
<u>Bind II</u>	
Lagbeskrivelser	
<u>Bind III</u>	
Fundliste	
Fotoliste	
<u>Bind IV</u>	
Diverse kort-bilag og oversigtstegninger	
Tegningsliste	
Kopi af rentegninger (Planer og profilsnit)	

UDGRAVNINGENS FORHISTORIE OG FORLØB

De arkæologiske undersøgelser Lillelunds Have III på sydsiden af Grønnegade i Næstved fandt sted umiddelbart forud for anlæggelsen af sidste fase af Kuben Boligbyg A/S' andelsboliger på området. Udgravningens resultater skal derfor sammenholdes med undersøgelserne foretaget i vinteren 1993-94 (NÆM 1993:800) og efteråret 1994 (NÆM 1994:122) på matriklerne umiddelbart syd for den hér omtalte gravning. Endvidere skal der gøres opmærksom på, at der i forbindelse med kloakomlægningen i 1996 blev undersøgt et mindre areal på området mellem 1998-gravningens Felt B og Felt C (NÆM 1996:140).

Gravningen Lillelunds Have III blev finansieret med 50% fra RAS og 50% fra Kuben, der endvidere stillede maskinkraft til rådighed mens Næstved Museum delvist betalte udgravningsleder.

Udgravningen fandt sted med større og mindre afbrydelser fra 27. maj til ultimo august samt et par spredte dage i september. Især i den første måned var afgravningsprocessen præget af venteperioder, idet etableringen af byggepladsen (bl.a. opsætning af afspærring og spuns samt etablering af kørevej) til stadighed udsattes, hvorfor entreprenøren (FC Entreprise) ikke kunne foretage det fornødne arbejde. Endvidere sinkede fundet af forurenede jord arbejdsgangen. Dette kulminerede primo juli, hvor museets ansatte i en periode måtte opgive at fortsætte og delvist gå på ventepenge, da der ikke var mere at registrere før nye afgravninger blev foretaget.

Udgravningstakten bestemtes af arkæologers og entreprenørs ønsker, hvilke generelt i gensidig forståelse og godt samarbejde lod sig forene. For arkæologien medførte det dog, at den oprindelige aftale, hvor hele arealet skulle udgraves på een gang, måtte opgives, og i stedet blev mindre område frilagt i forskellige tempi. Det ca. 1.200 m² store område opdeltes således i mindre enheder kaldet:

Felt A (længst mod SØ), der var det først afgravede område, men dog blev færdigundersøgt efter Felt C var åbnet.

Felt B (midterste del af arealet), der udgravedes sidst i undersøgelsesforløbet. Udgjorde kun en lille del af det udgravede område, og lå i umiddelbar tilknytning til Felt C.

Felt C (længst mod NV), påbegyndt som andet udgravningsfelt, mens undersøgelserne af Felt A stadig stod på.

Felt D der betegner kloak-gravningen langs sydsiden af Felt A-C.

Afgravningen foregik med maskine i de øverste niveauer, der udelukkende bestod af store mængder nyere tids/moderne opfyldslag og konstruktioner. Maskinafgravningen omfattede i Felt A endvidere to mørkere, strukturløse, muldede kulturlag i bunden af opfyldslagene (Lag AH og AJ), hvor afgravningen blev foretaget med større nænsomhed for at kunne iagttage eventuelle anlæg. Det var dog først muligt at iagttage egentlige anlægsspor i niveauet under disse lag, **Niveau I**, der blev angivet af toppen Lag AM og tilhørende (jf. nedenfor). Dette lag befandt sig ca. 1,5 m under afgravningens overflade. De fremkomne anlæg blev registreret og udgravet ved håndkraft, hvorefter der atter med maskine blev afgravet til **Niveau II**, der kendetegnedes af det orangegule undergrundssand. Også i dette niveau fandtes nedgravninger, der ligeledes blev registreret og gravet ved håndkraft. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at det i Lag AM (og tilhørende), med sin ofte melerede fremtoning, kunne være vanskeligt at erkende svagt fremtrædende anlæg. Det kan derfor ikke udelukkes, at nogle af de anlæg, der først kunne registreres i Niveau II, kan skulle tilskrives Niveau I.

Fladetegninger blev udført i 1:50, bortset fra registreringen af tegloven, hvor 1:20 blev benyttet, mens alle profiltegninger udførtes i 1:20.

Alle lag og konstruktioner blev betegnet med en bogstavskombination (AA => ANC) og beskrevet i lagbogen. Systemet blev benyttet fælles for hele gravningen (Felt A-D). I tilfælde, hvor der var tale om større og mere komplekse anlæg eller lagserier, kan bogstavsbetegnelsen angive en samlebetegnelse for rækken af samhörrende lag eller konstruktioner. Enkelte lag i

sådanne samhørende anlæg bliver for overskuelighedens skyld angivet ved eget navn efterfulgt af en skråstreg og betegnelsen for det overordnede anlæg (eksempelvis BK/AMR, hvor BK er opfyldslag i grubehuset AMR). Mindre anlæg eller lagserier med kun få lag har imidlertid ikke fået en sådan samlebetegnelse. Disse anlæg benævnes i beretningen blot med navnet på hovedlaget efterfulgt af +, angivende, at pågældende anlæg eller konstruktion omfatter flere lag. Første gang de omtales, vil dog alle tilhørende lag blive listet med bindestreger (eksempelvis konstruktion og opfyldslag BE-BF-BG, kaldes BE+).

På gravningen deltog som daglig leder stud.mag. Marianne Goral Krogh (MGK) fra Institut for Middelalderarkæologi, Moesgård samt periodevis følgende: stud. mag. Jonas Christensen (JC) fra Institut for Arkæologi og Etnologi, København; Peter Randrup (PR), assistent på NÆM; Erik Bo Lillienfryd (EL), arbejdsprøvning på NÆM; Miguel Islund (MI), jobskabelsesordning på NÆM; Mads Andersen (MA), militærnægter på NÆM; Gry Blichfeldt Clementsen (GBC), frivillig. Som leder af udgravningen stod cand.phil. Thomas Roland (TR) ligeledes fra NÆM. Endvidere blev gravningen til stadighed fulgt og diskuteret af Museumsleder Palle Birk Hansen (NÆM), der også ydede uvurderlig hjælp ved gennemgangen af genstandsmaterialet.

ORIGINALMATERIALE

Fra udgravningen foreligger en dagbog med tegningsliste, en gravebog med fund- og fotolister, tre gravebøger med lagbeskrivelser, 10 S/H-film (6x6, nr. 10 dog 24x36) og 8 dias-film (6x6) samt 26 tegnefolieark i A3 med fladetegninger i 1:50, fordelende sig således:

Felt A: T1, 2, 3*, 4a*, 7, 8, 9, 11*, 11a*, 12, 15*, 16*, 19.

Felt B: T21, 22.

Felt C: T4, 5, 10, 13, 13a, 13b, 14, 17, 18, 20.

Felt D: -

(* = 1:20; T6 ej benyttet)

Hertil kommer 31 tegnefolieark i A3 med profiltegninger (P) og opstalter i 1:20, fordelende sig således:

Felt A: P I, II, III, IV, V, VI, VII, IX, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XXa, XXIIIa, XXV.

Felt B: P XXVII.

Felt C: P VIII, X, XI, XII, XIIa, XIX, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXVI.

Felt D: P XXIVa.

MÅLESYSTEM OG FIKSPUNKT

Til det lokalt oprettede målesystem benyttedes linjer afsat af landmåler fra Toft & Malmskov for det kommende byggeri. Til brug herfor var i lighed med udførselsplanen fra Lyngkilde a/s (Tegn.nr. (99) 1.040, Sag 3008) udsat fire parallelle linjer med forskellig indbyrdes afstand, forløbende stort set i NV/SØ-lig retning (dvs. i udgravningens længderetning) fra NØ mod SV, benævnt linje A-D.

Vinkelret på disse fire linjer var udsat 22 linjer forløbende stort set i NØ/SV-lig retning, dvs. på tværs af arealets længderetning. Disse linjer benævntes 1-22 fra NV til SØ.

Som udgangspunkt for det lokale målesystem oprettedes en 600X-linje forløbende midtvejs mellem (=2,88 m fra hver) linje B og C og parallelt med disse (jf. principskitse for målesystem). X-linjen fik derved samme NV/SØ orientering som disse, med værdier stigende fra NV mod SØ. Tilsvarende valgtes den udsatte linje 19 i Felt A til 400Y-linje, med værdier stigende fra SV mod NØ. Skæringspunktet mellem den oprettede X-linje og den afsatte linje 19 i Felt A fik dermed koordinaten X400/Y600 (jf. skitse). Ved de senere udvidelser af feltet mod NV blev tilsvarende Y-linje 15 og 7 ført ned til X-linjen, og deres respektive koordinater

i det lokale målesystem udregnet. Disse operation er blev foretaget med teodolit og udført af FC Entreprise.

Som fikspunkt benyttedes et søm indbanket i den eksisterende nordlige boligbloks østre hjørne. Dette punkt havde kote 10.87 oh (DNN). Fra dette punkt foretoges faste aflæsninger, i Felt A-B således 0.83, hvorved den faste aflæsningshøjde blev 11.70 oh (DNN) og i Felt C 1.03, hvorved den faste aflæsningshøjde hér blev 11.90 oh (DNN).

OBS: Desværre kom der i enkelte tilfælde rod i de faste aflæsningshøjder, hvilket har bragt forvirring i nogle af de angivne koter. Hvor det var muligt, er disse dog blevet rekonstrueret (med angivelse heraf) eller påtegnet med note i originalmaterialet.

TOPOGRAFI

Udgravningen var beliggende i den nordøstlige udkant af det middelalderlige Næstved, for foden og lidt op ad Sandbjerget, der hér har dannet den naturlige afgrænsning af byen. Sandbjerget er, som navnet antyder, en mægtig sand- og grusbanke, der, som udløber af Mogenstrup Ås, på dette sted når en højde af 41 meter oh.

Sandbjergets nærhed gav tydelige spor i udgravningen. Således var ikke blot undergrunden overalt sand, men sandet prægede tillige også de ophobede (kultur-)lag på stedet. Flere af dem synes således højest sandsynligt afsat som følge af fygning og/eller nedskyl. Dette gælder bl.a. de markante Lag AM+ og GO+ dateret til 11-1200 tallet. Disse forhold antyder, at Sandbjerget i middelalderen har stået stort set ubevokset, muligvis for bedre at kunne opfylde forsvarsmæssige krav. Der gives endvidere middelalderlige forordninger, der påbyder Næstveds borgere at køre affald på Sandbjerget, for at imødegå sandfygning.

Umiddelbart øst og sydøst for udgravningsområdet, under den nuværende Nygade og videre mod sydøst, fandtes tidligere den temmelig store "Munkesø", der dog i sidste århundrede blev udtørret og opfyldt.

FELT A

Felt A omfattede den sydøstlige del af udgravningen, og udgjordes af et ca. 180 m² stort areal, nemlig området for den kommende østlige boligbloks kælder. Feltet blev generelt afgravet i to niveauer, men i et delområde endvidere registreret i et niveau mellem disse to (Niveau Ia, jf. T2a).

Indtil disse lag blev nået blev en række moderne opfylds- og brokkelag maskinafgravet ligesom to mørkere, strukturløse, kulturlag nederst (Lag AH og AJ). Ved sidstnævnte blev afgravningen foretaget med større nænsomhed for at kunne iagttage eventuelle anlæg, hvilket dog ikke fandtes.

Det først fremkomne niveau (Niveau I) var temmelig uoverskueligt, da det mestendels bestod af større anlæg (gruber og grøfter) opfyldt af meget heterogent fyldmateriale, der utydeliggjorde grænserne anlæggene imellem. Endvidere havde det fladedækkende, marmorerede sandlag AM+ interne farveforskelle, der antydede ikke eksisterende anlæg. Disse tvetydigheder blev dog afklaret ved med skovl at gå lidt hårdere på de enkelte fyldskift.

Opfyldslag (AH-AJ, AM+)

Som nævnt ovenfor blev der i Felt A med maskine fjernet både en del nyere, men også enkelte muldede, strukturløse opfyldslag (jf. Lag **AH og AJ**). Det kan formodes, at der for Lag AH og AJ var tale om fyldlag fra senmiddelalderen, bl.a. fordi der ikke fremkom de ellers så talrige skår af stjertpotter. Det må dog understreges, at dette kun er en antagelse

Mere interessant var det ca. 15-25 cm tykke, lysere, gulgråt melerede, grusede sandlag **AM+**, hvis top dannede afgravningsniveau for Niveau I, og i hvilket alle anlæg i Niveau I dermed var nedgravet. Laget varierede noget i farve og sammensætning, og blev derfor lidt forskelligt navngivet. Følgende lag må dog opfattes som eet og samme: **AM-BJ-BN-NE(?)-NH-NL(?)-NO(?)**. Endvidere er det sandsynligt, at den noget diffuse og kun få cm. dybe struktur bestående af **BA** og **BB** udgjorde en del af denne sekvens.

Lag **AM+** kunne genfindes i hele Felt B samt i størsteparten af Felt C, hvor det svarer til Lag **GO+** (jf. Felt C).

Der fandtes i Lag **AM+** en del keramik fra 1100-1200 tallet (x4, 7, 16, 18, 26(?), 69, 85), men det syntes trods dette ikke afsat som et egentligt kulturlag. Snarere skal det ses som et naturligt afsat flydelag el.lign., indeholdende transporteret materiale fra Sandbjerget iblandet kulturrester.

Teglovn (HR)

Den vestlige del af Felt A optoges helt af den middelalderlige teglovn med tilhørende nedbrydnings- og opfyldslag, alt omfattet af samlebetegnelsen **HR**.

Teglovnsanlægget har været gravet ind i Sandbjergets sydvestlige skråning og dermed ligget i læ for kastevinde, der kunne forstyrre brændingen. Yderligere har placeringen haft den fordel, at den tidligere ”Munkesø” lå umiddelbart sydøst for anlægget, hvilket let har givet adgang til vand til teglproduktionen.

Sandbanken har endvidere skabt en naturlig, isolerende bagvæg for ovnanlægget, hvilket har lettet konstruktionsarbejdet. Anlægsgrubens nedgravning kunne tydelig ses ca. 1 m udenfor ovnens sidevægge, og det kunne konstateres, at den bageste del havde været gravet mindst 2

m ned i Sandbankens sider. Mange kubikmeter undergrundssand (samt kulturlag) er dermed blevet fjernet ved anlæggelsen af tegloven og den foranliggende, ligeledes nedgravede, fyrgrube.

Efterhånden som udgravningsarbejdet skred frem kunne der konstateres mindst tre faser i anlægget (Ovn-fase I-III). Formentlig er der tale om konstruktionsfaser, der umiddelbart har fulgt hinanden, højst sandsynligt i løbet af én eller to produktionssæsoner.

Dele af tegloven, herunder den forholdsvis velbevarede bagvæg, fremkom først efter de egentlige undersøgelser var overstået, da anlægsarbejdet pludselig blev udvidet ud over de i starten aftalte rammer. En finregistrering af disse dele var dermed ikke mulig, og formentlig er alle rester af ovnen nu forsvundet med denne udvidelse.

Ovn-fase I

Opfyld i anlægsgrube Fase I: **AHN, AHP, AHR, AHS, AHT og AHU**

Opfyld (og vægmateriale) i anlægsgrube Fase I (-III?): **BO, (CN), CO og CP(?)**

"Gulv" i Fase I: **AHJ og AHM(?)**

Fyrgrube Fase I: **SF**

Opfyld i fyrgrube Fase I: **SB, SC og SD**

Den ældste ovn-fase lod sig kun erkende ved en lagserie af trækul og aske i fyrgruben og **opfyldslag** i anlægsgruben, mens egentlige konstruktioner manglede. Særlig interessant er hér Lag **SB-SC-SD**, der i Profil 83 og 155 tydeligvis blev skåret af anlægsgruben til konstruktioner (tærskelsten og ovnfront) tilhørende Fase II.

Hvad lagene i denne "konstruktions-løse" Fase I er udtryk for kunne ikke afgøres endeligt. De kan således evt. ses som tilhørende udrømningsslag fra en mulig forgænger, af hvilken der ved

udgravningen blot ikke sås øvrige spor overhovedet. En anden, og måske mere sandsynlig mulighed er, at de udgør udrømning fra et første, **interimistisk ovnanlæg**, der har skulle brænde de første sten, brugt til konstruktion af den egentlige ovn (dvs. Fase II). Et sådan midlertidigt anlæg behøver ikke nødvendigvis at have bestået af andet end en bunke stablede våde teglsten, evt. omgivet af en jordkappe, og vil dermed ikke efterlade spor af betydning, ud over netop trækul og aske fra brændingen.

Ovn-fase II

Funderingslag til gulv Fase II: **AHG, AHH, AHK, AHL, AJN, AJO, AJS**

Gulv i Fase II(-III): **PO (med PP)**

Opfyld i anlægsgrube til sydøst-væg i ovnrum Fase II (el. tidligere?): **AHO**

Sydøst-væg i ovnrum Fase II (og/el. III?): **BP (med mørtel CN (og CO))**

Fyrpiller Fase II (nedbrudte): **RP**

Kerneyld i fyrpiller Fase II (RP): **AJD, AJP, AJR**

Fyld i nedgravning til "tærskelsten" Fase II(-III): **AJM**

"Tærskelsten" (granit) Fase II(-III): **AJE**

"Frontsten" (granit) Fase II(-III): **CT**

Fyrgrube Fase II: **RU**

Opfyld i fyrgrube Fase II (RU): **RX, RY, RZ, SA, (AJT), AJU, ALB, ALC, ALD**

Over og nedgravet i lagene tilhørende Fase I var den første egentlige erkendbare **ovnbygning** konstrueret. Denne har bestået af et ca. 4,3 x 4,7 m stort ovnrum. Med denne størrelse (ca. 20 m²) har ovnen haft en kapacitet på ca. 15.000 sten pr. brænding.

Ovnrummets **gulv (PO)** var lagt af munkesten på et funderingsmateriale af sand og grus (Lag **AHG-AHH-AHK-AHL-AJN-AJO-AJS**). Stenene var lagt tillempet regelmæssigt, men i temmelig tilfældig orden. Den noget vilkårlige karakter antyder, at gulvet, der også er blevet

benyttet i Fase III, flere gange er blevet repareret. På ovngulvet angav ildens spor tydeligt, hvorledes de forskellige partier var blevet anvendt. Således viste sorte og sintrede partier ud for fyråbningerne, hvor den direkte ildpåvirkning havde været (Lag **PP**), mens mere uforstyrrede dele angav, hvor teglstenene havde været stablet til brænding.

Ovnens side- og bagvægge bestod mod **ovnrummet** af en enkeltskalsmur (**BP**) lagt i lermørtel (Lag **CN og CO**), med bagvedliggende fyld af teglbrokker og natursten (**AHO**). Disse forhold blev kun egentlig registreret ved sydøst-væggen, men en tilsvarende konstruktion kunne tillige konstateres for bagvæggens vedkommende, da denne blev blotlagt ved byggearbejdet efter den egentlige udgravnings afslutning. På grund af de indre vægges ruinerede tilstand kunne murens skiftegang kun afgøres ved bagvæggen, der havde uregelmæssigt munkeforbandt bevaret i 8 hele og 6 ødelagte skifter (jf. S/H Film 9:2-7). Denne del tilhørte formentlig Fase III. Murhøjden kunne således kun registreres indtil ca. 1,5 m, men ser man på de store mængder nedstyrtede sten og brokker, der opfyldte den bevarede del af ovnrummet, synes en oprindelig højde på mindst 3-4 m sandsynlig.

Ovnens **frontmur** (godt 4,5 m) havde tre indfyringsåbninger mellem piller (**RP**). Kun få rester var bevaret, idet fronten var blevet nedrevet i forbindelse med Fase III. Det kunne dog konstateres, at gulvet i **indfyringskanalerne**, der var 0,6-0,7 m brede, havde været tegllagte og med en overraskende stor længde på omkring 1,8 m. De bevarede dele viste, at **fyrpillerne** var bygget som kasse-mure med fyld af gul moræneler og enkelte tegl- og marksten (Lag **AJD, AJP, AJR**). I det nederste, og eneste bevarede, skifte sås skalmuren opbygget af en blanding af fladlagte og kantstillede munkesten. Foran hver indfyringsåbning var sat et par dybt nedgravede marksten af granit (**AJE**), formentlig for at holde på fyrkanalernes gulve, og mindske sliddet i dette område.

Ved ovnfrontens østlige afslutning, mellem muren og anlægsgrubens kant, var der lagt et antal større marksten (op til ca. 1 m i tværmål) (**CT**) til at holde på fylden bag enkeltskalmuren. Der fandtes ingen mørtelrester på disse, men det er sandsynligt, at der på stenene i et højere niveau har været muret teglsten.

Fyrgruben (RU), og dennes opfyldslag (Lag **RX, RY, RZ, SA, (AJT), AJU**) lå helt op til ovnens tærskelsten (jf. Profil 83 og 155). Kun en lille del af fyrgruben blev afdækket, da størsteparten befandt sig udenfor Felt A's grænse. Imidlertid kunne fyrgruben også registreres i forbindelse med kloakgravningen sydfor (Felt D). Hér sås således en godt 5 m bred, og ca. 25 cm dyb, fladbundet nedgravningen (**ALB+**, jf. Felt D), der indeholdt store mængder trækul, aske og teglbrokker. Med dens placering umiddelbart sydvest for teglovnens i Felt A, kan der kun være tale om fortsættelsen af fyrgruben, der altså har strakt sig mindst 4 m syd for ovnen.

Ovn-fase III

Fyrpiller (og halvpiller) Fase III: **RT, AMM, AMO, AMP**

Tærskelsten (tegl): **RS**

Sydøst-væg i ovnrums Fase III (og/el. II?): **BP** (med mørtel **CN (og CO)**)

Opfyld i fyrgrube: **RO**

Fase III skal blot opfattes som en kraftig renovering af den gamle ovn tilhørende Fase II, og for mange af elementerne har der derfor været tale om fortsat anvendelse. Ovnens mure på dette tidspunkt have været stærkt nedslidte, og man har derfor genopbygget hele fronten med indfyringskanalerne etc., ligesom **ovnrummets** indre vægge er blevet renoveret. Hér er således blevet opbygget en skalmur foran den tidligere væg, uden der er blevet gjort meget for at binde de to, hvorfor størstedelen var brudt sammen. Ved udgravningen fremtrådte den næsten opløst og var kun ved bagvæggen bedre bevaret (jf. S/H Film 9:2-7). Muren var ligesom i Fase II sat i lermørtel, selv om enkelte mindre partier med kalkmørtel ligeledes blev registreret. Disse er formentlig udtryk for efterfølgende småreparationer udført i løbet af Fase III, der således må have omfattet flere brændinger.

Ved renoveringen har man endvidere rykket **frontmuren** ca. 0,7 m tilbage, ind mod ovnrummet. Dette har dog kun reduceret rummet en smule, idet **indfyriingskanalerne** i Fase III samtidig er gjort ca. 0,3 m kortere i forhold til den forudgående fase, mens deres tidligere bredde næsten var bibeholdt. De mellemliggende fyripiller var bevaret i op til fem skifters højde, og ved et heldigt tilfælde mod vest endvidere med de to nederste sten i det rulskiftede buestik over fyrkanalerne endnu på plads (jf. Opstalt 16). Indfyriingskanalernes oprindelige udseende kan således nogenlunde sikkert rekonstrueres som 0,5-0,6 m brede, forholdsvis fladhvælvede tunneler, med en højde på ca. 0,7 m. **Fyripillerne** selv (**RT, AMO, AMM, AMP**) var anlagt direkte ovenpå Fase II's ovngulv. De var bygget som kasse-mure med uregelmæssige skifter sat i lermørtel (men også med enkelte indslag af kalkmørtel) med en indre fyld af større og mindre teglstensbrokker, ligeledes lagt i lermørtel. Hvor pillerne i siden var muret op foran det gamle vægforløb (Fase II) var dette, ligesom for selve ovnrummets vedkommende, gjort uden, eller næsten uden, forbandt (sammenlign S/H Film 6:17/18 med S/H Film 7:7/8). Ved kanalernes åbning mod fronten var sat tærskler af kantstillede sten (**RS**).

I **fyrgruben** sås et opdelt udrømningsslag (**RO**), der må tilhøre Fase III, idet de lå henover de nedbrudte rester af fyripillerne tilhørende Fase II.

Nedbrydningsfase

Primære nedbrydningslag i teglovn: **BT (=BY), CX**

Sekundære nedbrydningslag i teglovn: **BX, BS**

Umiddelbart ovenpå teglovnens gulv lå de primære **nedbrydningslag** bestående næsten udelukkende af teglsten og teglstensbrokker og -stumper (Lag **BT=BY, CX**) i op til 0,8 m tykkelse (jf. Profil 66). Langt størstedelen af disse bar, med mørtelrester og kraftigt sintrede sider, tydeligt præg af, at have tilhørt ovnens vægge. Enkelte teglsten uden disse kendetegn kan dog udgøre **rester af produktionen**. Ligeledes synes nogle få stykker tagtegl af

munke/nonne type samt en enkelt halvcirkulær formsten at have udgjort del af produktionen (jf. x167-180). Svage **kalkspor** på ovngulvet, samt kalklag i fyrgrubens opfyld antyder, at også kalk er blevet brændt i ovnen.

Datering af teglovn

Teglovnene bærer ingen særtræk eller andet der umiddelbart lader sig datere. Typologisk set tilhører konstruktionen således en teglovnstype, med stor udbredelse i både tid og rum. Stort set ens ovnkonstruktioner kendes således fra sent 1100 tal og frem til slutningen af middelalderen (med andre stentyper endog frem til 16-1700 tallet). Der er derfor stort set kun stratigrafien at læne sig til for dateringen af ovnen fra Lillelunds Have.

Tydeligvis må ovnen være blevet anlagt i et tidligere bebygget område, idet anlægsgruben skar flere af de tidlige aktivitetslag på stedet, inklusiv Lag AM+, BJ, BN, TA og TB.

Desværre var de stratigrafiske forhold til de (senmiddelalderlige?) Lag AH og AJ imidlertid ikke entydige (jf. Profil 6 og 66). Sandsynligvis er der dog tale om, at AH og AJ stratigrafisk har overlejret teglovnens konstruktion og opfyldslag, som det ses Profil 6, og at opfyldslaget BO på Profil 66 derfor er blevet forkert afgrænset mod AJ-AH. Teglovnene synes således at tilhøre højmiddelalderen eller den tidlige senmiddelalder. Dette passer godt overens med dateringen af de få skår, der fremkom i Lag AHN tilhørende teglovnens Fase I, der forsigtigt kan sættes til 1300 tallet (x164), ligesom enkelte skår fra nedbrydningslaget CX fra 14-1500(?) tallet (x77).

Det skal endvidere bemærkes, at størstedelen af det trækul, der blev opsamlet fra fyrgruben, senere er forsvundet, og kun et lille pose bevaret. Dermed er materialet til en konventionel C-14 af dette lag for beskedent, mens en AMS-datering kan overvejes.

Stolpehuller (Niveau I-II)

I Felt 1's to niveauer fremkom følgende stolpehuller:

Niveau I (samt Ia):

AL, AN, AP(?), AS, AT, AX, AY, AZ-CB, BZ-AU, CD, GP, GT-GX, GZ, MX, NP, OB, OC, OF, OY-NR, TG, ABF.

Niveau II:

MH, MJ, MN, MO, MP, MR, MS, MT, MU(?), MM(?), PN, AFK(?), AFP-AFY, AFR-AFS, AFT(?), AFU(?), AMY.

Hovedparten af stolpehullerne fremkom i feltets sydøstlige del, tæt på udgravningsgrænsen og de fleste fremkom i Niveau I (stolpehullerne tilhørende grubehuset fraregnet, jf. nedenfor).

Anlæggene var af varierende størrelse og nedgravning og kunne generelt ikke tilskrives nogen overordnede strukturer. Størsteparten af anlæggene var beskedne af størrelse, og kun få mere markante i nedgravningen, hvilket gjaldt for: AX, BZ-AU, GT-GX, NP, OY-NR, OC, OF, AFP-AFY. Visse af stolpehullerne kan have tilhørt anlæg, hvis hovedpart lå udenfor udgravningen. En undtagelse udgjorde stolpehullerne MN, MO, MP, MR, MS, MT og PN i den midterste del af feltet, der tilhørte grubehuset AMR samt et enkelt stolpehul (AMY), der formentlig skal ses i sammenhæng med grøftforløbet AMS (jf. nedenfor).

Stolpehullerne var stort set fundtomme, kun i seks anlæg fremkom således genstande (AT:x23; AU:x19; AX:x12; NR:x66; OC:x67; OF:x65). Det drejer sig stort set udelukkende enkeltfund af sen østersøkeramik eller gråvarer samt lerklining og en enkelt slibesten (Lag AX).

Grubehus (AMR)

Omtrent midt i den sydlige del af Felt A (jf. T 7) fremkom en større nedgravning benævnt med samlebetegnelsen **AMR**, omfattende gruben med fyldlagene **BK, BL, BM og GY** samt stolpehullerne **MN(?), MO, MP(?), MR, MS, MT og PN**.

Nedgravningens afgrænsning var i Niveau I ikke fuldstændig entydig, men udgjordes af et forholdsvist regelmæssigt rundt anlæg, ca. 4 m i diameter (BK, BL, og BM), hvis sydvestlige tredjedel var bortgravet af en moderne affaldsgrube. Ved snitning viste gruben sig ca. 0,5 m dyb og fladbundet (jf. Profil 23 og 23a).

Da der blev afgravet til Niveau II, kunne syv stolpehuller erkendes i undergrunden omkring den nordlig del af gruben. Om disse var overlejret af de øvre fyldlag i gruben, eller blot ikke var blevet erkendt i Niveau I's marmorerede flade, er usikkert. Da imidlertid stolpehullerne MR og MS ikke blev erkendt i Niveau I's Lag BN (del af AM+), hvorigennem gruben var gravet, synes det sidste meget sandsynligt.

Stolpehullerne omkring gruben havde stort set samme fyld og var alle temmelig undseelige, 4-10 cm dybe og 17-25 cm i diameter. Stolpehullernes indbyrdes afstand var generelt omkring 1 m og afstanden mellem MT i vest og MO i øst ca. 2,5 m.

Den fladbundede grube med omgivne stolpehuller skal højst sandsynligt tolkes som resterne af et grubehus, hvis præcise konstruktion dog ikke var mulig at erkende. Det er bl.a. usikkert, hvorledes de forholdsvist mange stolper har fungeret, idet de umiddelbart synes for kraftige set i forbindelse med en vidjeflettet væg, men på den anden side lidt for uregelmæssige i forhold til de gængse plankesatte vægge. Ligeledes kan det ikke afgøres, hvor indgangspartiet har været, men muligvis skal dette søges i den sydlige del, hvor stolpehuller ikke fremkom (et område, der dog også var forstyrret af moderne nedgravning).

Fundmaterialet var forholdsvist rigt (x6(?), 17, 25, 27, 105, 182), dog udelukkende i form af almindeligt affaldsmateriale samt et remspænde af bronze, hvorfor der intet kan siges vedrørende grubehusets funktion. Til gengæld giver de fremkomne skår en forholdsvist sikker datering af anlægget til omkring (12-)1300 tallet.

På grund af de vanskelige iagttagelsesforhold i Niveau I, kunne de stratigrafiske forhold mellem Grøft AMU og Grubehuset AMR ikke afklares, muligvis var dog AMU ældst af de to.

Muligt gulvlag (NG)

Omkring midten af feltet, ved den nordlige udgravningsgrænse, fremkom et godt 10 cm tykt leret lag (**NG**, Profil 66), der dækkede et areal på >3,2 x 2,5 m (mod nordvest fortsatte laget i uudgravet område). Laget måtte tydeligvis være udlagt, men om der var tale om et egentligt gulvlag var mere usikkert. Således fandtes f.eks. ingen konstruktioner omkring, der kunne antyde en tilhørende bygning eller lignende, ligesom de udgravede dele af laget var uden fund. Stratigrafisk var laget ældre end de formodede senmiddelalderlige opfyldslag AH-AJ, ligesom det tilsyneladende i øst blev skåret af grøftlag BH/AMS fra højmiddelalderen.

Grøfter (AMS, AFJ, AMT, AMU)

Der fremkom i Felt A fire markante, dybt nedgravede grøfter, hvoraf de største AMS, AFJ, og muligvis også AMU, må tolkes som skelgrøfter eller toftegrænser, mens den korte, grubeagtige AMT sandsynligvis har haft anden, ukendt funktion.

Grøft AMS

Størst interesse vækker umiddelbart Grøft **AMS**, der bestod af opfyldslagene **BH, ML, PG, ABC, ABD og ABE** samt sandsynligvis tilknyttet stolpehullet **AMY** ved grøftens nordøstlige afslutning. Grøften var ved den første afgravning til Niveau I ikke entydig at adskille fra de omkringliggende lag, men fremstod til gengæld tydeligt i Niveau II (jf. T 7) samt ved snitning.

Grøften havde tragtformet tværsnit med rundet bund, godt 1 m bred foroven (ved Profil 66 dog næsten det dobbelte), og knap 0,5 m ved bunden. Ved afslutningen i nordøst blev nedgravningen mere lodret. Den maksimalt bevarede dybde var 0,8 m (jf. Profil 66, 82, 88,

127 og 128). Grøften forløb i stort set nordøst-sydvestlig retning og kunne iagttages over 9,5 m, hvorefter den i syd fortsatte udover feltgrænsen.

Grøftens nederste stærkt sandede lag indeholdende trækul (Lag PG og ABC-ABE) var højest sandsynligt afsat naturligt i grøftens benyttelsesperiode, mens lagene ML og BH må anses for menneskeskabte opfyldslag.

Ved sammenstilling af fladeplanerne fra de tidligere gravninger på arealet var det tilsyneladende muligt at følge den markante grøft AMS over et større område (1993:800, Lag EU og ECA, 1994:122, Lag AF og 1996:140 (grøft i bunden af Felt B), hertil evt. 1993:800, Lag AFE; jf. sammentegning). Herved kunne rekonstrueres en stort set nordøst-sydvest orienteret parcel eller tofte på ca. 36 x 23 m (dvs. ca. 830 m²), der i hvert fald på tre af siderne har været afgrænset af grøft. Ved tre af parcellens hjørner ses oprindelige brud i linjeforløbet, således i nord, vest og øst. Disse åbninger kan betegne indgangene til området. Endvidere er det interessant at bemærke det svære stolpehul (Lag **AMY**), der fandtes ved østhjørnets afslutning. Dette kan have indgået i en portkonstruktion eller lignende.

Som nævnt er det kun parcellens tre sider, der omgives af Grøft AMS o.a. Det er dog muligt, at den ligeledes markante, men af karakter anderledes Grøft **AFJ**, forløbende langs parcellens nordøstlige smalside (jf. nedenfor), har udgjort grænsen af denne fjerde side. Det er dog væsentligt at pointere, at der ikke haves andre tegn på en sammenhæng mellem de to grøftforløb AMS og AFJ end deres indbyrdes beliggenhed. Da AFJ fortsatte mod sydøst udenfor parcellen, er det muligt, at der med denne grøft er tale om en mere overordnet grænsemarkering. Dette antyder, at den nuværende Grønnegade ligger langs en grænse af betydelig alder. Om denne imidlertid har eksisteret som vej, eller blot en parcellerings-grænse lod sig ikke afgøre, da udgravningen ikke kom nordøst for AFJ, hvor dette forhold muligvis ville kunne afklares. I denne forbindelse kan det i øvrigt nævnes, at også ved den sydvestlige grænse kan være sammenfald mellem flere parceller. Således er det muligt, at grøften Lag AFE (1993:800) kan skulle ses som en forlængelse af den sydvestlige parcel-grænse, som den tegnes af Lag EU (1993:800) og Lag AF (1994:122).

Der fremkom ingen genstandsfund i AMS, kun enkelte knogler (x68), hvorfor det kun er muligt at give en bredere stratigrafisk datering. Således skærer Grøft AMS Lag NE (del af AM+, 11-1200 tallet) og overlejres af den højmiddelalderlige Grube BE+. En forsigtig datering på Grøft AMS bliver således 12-1300 tallet.

Grøft AFJ

Grøften **AFJ**, beliggende langs feltets nordøst-grænse, udgjordes af lagene **NU, RE, RF, RG, RH, RJ, RK, SG, SH, SJ, ZK, ZL, ZM og ZN**. Grøften havde temmelig stejl side i den udgravede sydvestlige del og en dybde på op til ca. 1,10 m. Da det ud fra snittene skønnes, at ca. halvdelen af grøften var blevet blotlagt, kan den oprindelige bredde ved toppen anslås til ca. 1 m (jf. Profil 84, (85), 131, 132 og 133). Fyldlagene i grøften udgjordes foroven af forskellige varianter af rød- eller gråbrunt sandet muld iblandet forskellige kulturrester, mens de nedre (Lag ZK-ZN) var mere homogene, bestående af grågult sand med lysere sandstriber. Ingen af de øvre opfyldslag kunne erkendes som naturligt, dvs. vand- eller vind-, afsatte, mens dette muligvis var tilfældet for de nedre lag. Grøften her således formentlig stået åben i en periode.

Som nævnt under omtalen af Grøft AMS udgør Grøft AFJ sandsynligvis en nordøstlig afgrænsning af en række parceller beliggende sydvest for den nuværende Grønnegade. Grøft AFJ kan således angive grænsen mod "Stredet under Sandbierget", forgængeren for den nuværende Grønnegade, der nævnes første gang 1675, men meget vel kan have ældre aner.

Også i Grøft AFJ's opfyld var fundmaterialet sparsomt, indeholdende enkelte skår og en langtandskam (x84, 87-88), hvorfor der kun kan angives en bredere datering af anlægget til højmiddelalderen. Da de røde skår, der forekommer i materialet, kan være tidlige, er det dog muligt, at dateringen skal sættes i den tidlige del af denne periode. Det skal endvidere

bemærkes, at grøften skærer grubekomplekset RD-AMX, der med et temmelig rigt skårmateriale forholdsvis sikkert kan placeres i 1200 (-1300?) tallet.

Grøft AMU

Grøften AMU, der var op til 1,2 m bred, blev kun frilagt over en godt 2 m strækning, hvorefter den fortsatte udover feltgrænsen i sydvest. Grøften udgjordes af lagene **CM, CY, CZ, DA, DB, DC og DD(?)** (hvoraf den nordøstlige del af CM var vanskelig at afgrænse mod grubehus AMR). Anlægget benævnes hér som grøft, men der kan lige så vel være tale om en stor aflang grube.

Grøften forløb stort set i nordøst-sydvestlig retning, var ca. 0,9 m dyb, med flad bund og forholdsvis stejl nedgravning i sydøst mens mere rundet i sydøst (jf. Profil 8-9). Grøftens opfyldslag var temmelig heterogene, bestående af (grå-)brunt eller brungråt/-sort sandet muld iblandet en del trækul, delvist som markante, flere centimeter tykke lag og med en del kulturrester, herunder keramik og knogler (inkl. fisk). Undtaget herfra var den nederste, sandede lag (Lag DA og DB), der sandsynligvis var naturligt afsatte, og således antyder, at grøften i en periode har stået åben.

Som nævnt blev Grøft AMU kun afdækket over en ca. to meter lang strækning, hvorfor dens forløb og dermed evt. tilhørsforhold og funktion ikke kunne bestemmes. Muligvis skal anlægget ses i sammenhæng med Skelgrøft AMS, med hvilken den løber parallelt. AMU blev dog ikke registreret i Felt D (kloakgravningen) ca. 4 m syd for.

Fundmaterialet fra det øverste fyldlag (Lag CM) var temmelig rigt, ikke blot på keramik (evt. inkl. importerede stykker), men indeholdt endvidere et remspænde af bronze, en nyredolk og to dobbeltkamme af ben (x6, 20-22, 29, 59, 64). Det keramiske materiale, der udgjordes af en meget stor procentdel gråvarer, peger på en datering i 1200-1300 tallet

Grøft AMU var tydeligvis nedgravet i Lag AM+, men på grund af de vanskelige iagttagelsesforhold i Niveau I, kunne de stratigrafiske forhold mellem Grøft AMU og Grubehus AMR ikke entydigt afklares, tilsyneladende var dog Grøft AMU ældst af de to.

Grøft AMT

Under grøfter skal også nævnes den korte grøft **AMT** midt på feltet (jf. T 7), om end den måske rettelig burde tilhøre kategorien "større gruber". Den lille grøft var opfyldt af lagene **BD, HC(?), HD, NF(?), NJ, PK, PL og PM**.

Grøften var orienteret nordøst-sydvest, ca. 2,75 m lang og 1 m bred. Den ca. 0,90 m dybe nedgravning havde forholdsvis stejle sider med kun let rundet bund (Profil 24 og 66). Grøftens opfyld var temmelig forskelligartet, med lag af både opblandet og mere homogent materiale. Særlig opmærksom skal der gøres på Lag PK, der indeholdt flere liter fiskeknogler og -skæl. Lag PM i bunden var muligvis naturligt afsat, ligesom Lag NJ nok skal anses som et naturligt nedflydt lag langs anlæggets sider.

Grøften/grubens funktion lader sig ikke bestemme, men dens placering parallelt med skelgrøften AMS kan evt. antyde en sammenhæng. Det stærkt fiskeknogleholdige lag var beliggende ca. midt i opfyldssekvensen, og har dermed ikke nødvendigvis noget med grøftens oprindelige funktion at gøre.

Opfyldslagene indeholdt enkelte skår- og genstandsfund (x24, 75-76, 93), der daterer opfyldsfasen til højmiddelalderen.

Større gruber (AK, BE+, RD-AMX)

I Felt A fremkom trestørre gruber af forskellig karakter.

Grube AK

Anlæg **AK** i det sydøstlige hjørne af gravningen blev kun delvist blotlagt, men udgjordes af en uregelmæssig struktur, der strakte sig over 4,5 x 2 m. Nedgravningen var under 10 cm dyb (jf. Profil 2), dog var yderligere 5-10 cm blevet afgravet med maskinkraft, og muligvis er der mere tale om et opfyldslag mere end en egentligt gravet grube.

De fremkomne genstande (x2), heriblandt en dobbeltkam, synes at daterer **AK** til højmiddelalderen, idet det enkle nyere tids skår vel kan betragtes som sekundær indblanding. Stratigrafisk lå **AK** over/skar **AM+** (11-1200 tallet) og overlejreredes af de formodede senmiddelalderlige opfyldslag **AH-AJ**.

Grube BE+

Gruben **BE+** midt i Felt A omfattede Lag **BE-BF?-BG?** og udgjordes af en langoval ca. 3 x 2 m stor nedgravning, ca. 7 cm dyb og med forholdsvis stejle sider og rundet bund (jf. Profil 81-82, Niveau II). Der fremkom intet, der antydede grubens funktion.

Fundene fra **BE+** (x5), med et temmelig stort antal skår af gråvare, daterer gruben til højmiddelalderen, og stratigrafisk overlejrer den skelgrøften **AMS**.

Grube AMX og RD

I den nordøstlige del af feltet fremkom et større grubekompleks, der adskiltes i en vestdel (**AMX**), bestående af Lag **SP, SR, SS, TN, TO, TP og AFO**, og en østdel (**RD**) bestående af to lagsekvenser, nemlig **PX(?), PZ(?), RA, RB, ST(?) og SU (ældst)** og **NS, NX, NY, NZ, OA, PR, PS, PT, PU, PX(?), PY, PZ(?), SL, SM, SN, SO, ST(?), SX og SY (yngst)**. En stor del af **RD**'s yngre opfyldslag gik imidlertid også vestover og dækkede de nederste opfyldslag i **AMX**, hvis øverste opfyldslag dermed blev delvist sammenfaldende med de yngre opfyldslag i **RD**. De to-tre gruber, som komplekset **RD** og **AMX** bestod af (een til to i øst og een i vest), anses derfor som en stort set samlet enhed.

Stratigrafisk var de ældste dele af RD ældre end bundlagene i AMX, der atter overlejreredes af de yngre RD-lag.

I fladen målte komplekset knap 4,5(6,5?) x >3 m (forstyrret af Grøft AFJ mod udgravningskantet i nordøst) og nedgravningen var ca. 0,8 m dyb. Fylden var meget heterogen og ingenting antydede anlæggets funktion som andet end affaldsgrube. Bemærkelsesværdig var dog den markante askestribe (Lag AFO) i bunden af AMX, der dog ikke behøver være udtryk for andet end et udsmidslag.

Gruberne indeholdt et stort og varieret skårmateriale ligesom også flere interessante enkeltfund, herunder et stykke bemalet rudeglas (1200-årene?) (x102-4, 156 og x72, 78-79, 83, 86, 90-91, 96-101, 140, 154-155). Dateringen af opfylden i anlæggene kan således sættes til 1200(/1300) tallet. Stratigrafisk var Grube RD-AMX ældre end Grøft AFJ.

Mindre gruber

Ud over de ovenfor nævnte, markante gruber, fremkom enkelte mindre ukarakteristiske anlæg, der kan samles under betegnelsen "mindre gruber".

Disse omfatter anlæggene **AO, AY, GU, MY, NA, NF, NM, OD, ACO, AFK(?)**, hvoraf ingen synes at kunne tilskrives en særlig funktion.

Kun to af disse anlæg indeholdt fund, således AO med en del gråvare og enkelte østersøskår og lys vare (x3, 13), der daterer anlægget til 12-1300 tallet (to små røde skår fraregnet), samt OD med to gråvareskår (x70).

Ardspor

To steder nær hinanden på den sydøstlige del af Felt A's flade fremkom i undergrundsniveau (Niveau II) mindre områder med parallelle, mellebrune striber i undergrundssandet (Lag **HA, AFN**). Striberne var op til 6-18 cm brede og stak op til 12 cm i jorden. Alle sporene forløb i stort set samme øst-vestlige retning, og der er sandsynligvis tale om ard- eller plovspor, i lighed med anlæggene i Felt C (jf. nedenfor) og hvad der tidligere er påtruffet ved udgravningerne Lillelunds Have I-II. Stratigrafisk overlejreredes ardsporene af Lag NO/AM+.

FELT B

Det fra starten afsatte Felt B (umiddelbart øst for Felt C) viste sig, efterhånden som anlægsarbejdet skred frem, kun at skulle afgraves for en kun lille del. Endvidere var en større del af område forstyrret af den tidligere kloak-nedlægning (jf. NÆM 1996:140), hvorfor det udgravede areal kun kom til at omfatte 50-60 m².

Også i Felt B blev maskinafgravningen foretaget i to tempi, således at der i første omgang blev afgravet til lag AM+ (Niveau I, jf. Felt A) og derefter til undergrundsniveau (Niveau II).

Anlæg i Felt B

I Felt B fremkom følgende anlæg:

Stolpehuller: **ALX, ALY, AMA, AMB, AME-AMF(?)** (Niveau I)

AMH, AMI, AMK-AML (Niveau II).

Gruber: **ALZ, AMC-AMD, AMG** (Niveau I)

Fladedækkende lag: **AM, JS, JT**

De få stolpehuller var generelt forholdsvis små og kunne ikke samles til overordnede strukturer. Der skal dog gøres opmærksom på, at stolpehul **ALX**, der, sammen med **AMK-AML**, var dybere nedgravet, stod på linje med stolpehulsrækken **ANC** nordligt i Felt C, og derfor muligvis kan have indgået i denne (jf. nedenfor).

Også de tre fremkomne gruber i Felt B var mindre og ukarakteristiske nedgravninger (Anlæg **AMG** sandsynligvis recent).

Ingen af anlæggene i Felt B indeholdt genstandsfund, og et enkelt gråvareskår fra Lag **AM** (x193) samt et enkelt neolitisk afslag og en flækkeskraber fra Lag **JT** (x195; se også Felt C) udgjorde således eneste fund fra denne del af udgravningen.

FELT C

Felt C's hovedfelt mod sydøst udgjordes af et knap 200 m² stort område, mens det mod nordvest løb ud i en ca. 2 m smal grøft, hvor den kommende teknikergang skulle anlægges.

I Felt C var der større forskel på bevaringsgraden af de middelalderlige lag end i Felt A og B. I den nordvestligste del (for enden af teknikergangen) var således stort set alt bortgravet ved anlæggelsen af kælder i nyere tid, ligesom en del af dette byggeri endvidere havde forstyrret de øvre dele af kulturlagene længere østover. Indtil ca. X=350 fremkom de ældre kulturspor således først i undergrundsniveau (Lag **DE** og **EF** = Lag **CC**, Felt A), dvs. hvad der ellers på pladsen svarede til Niveau II. Til gengæld var der i den nordøstlige del en smule mere bevaret af kulturlagene end i øvrigt på pladsen, dvs. området ca. nord for Y=601, med det bevarede husgrundrids.

Neolitiske lag

På størstedelen af Felt C's hovedfelt i sydøst fandtes et op til 10 cm tykt lag af forholdsvist kompakt, mørkere brunrødt, jernholdigt sand (Lag **JT**), overlejret af et 5-12 cm tykt lag mørk gråt til hvidgråt sand (Lag **JS** samt **DU, FM, FL** samt evt. **JY og JZ**). Uden der sandsynligvis var tale om egentlige kulturlag, fandtes flere kulturelementer i disse lag, dvs. trækul, enkelte knogler samt en flækkeskraber, en flække og et afslag (x62 og 194). Endvidere fremkom i Lag JT to stykker østersøkeramik (x62). Betragter man sidstnævnte som senere nedtrampet materiale, kan lagene opfattes som neolitiske flydelag, eller lignende, hvorfra de få spredte stenaldergenstande fra pladsens middelalderlag kan stamme, herunder en løsfunden sleben flintøkse (x106), en tværpil (x71) og enkelte flækker og afslag (x85, 87, 94 og 137).

Opfyldslag (GO+)

Umiddelbart over de såkaldte neolitiske lag, fremkom en række sekvenser af sandede lag, der i karakter mindede om Lag AM+ (jf. Felt A), nemlig Lag **GO-MA-MB(?) -UB-XX-YP -ZF-ADC(?) -ADD-AFC(?)**.

Disse sandlag overlejrerede (eller udgjorde del af) en række andre, meget lignende lag, bestående af Lag **ZH, AAB, AAC, AAE, AAG, AAM, AAZ, ADL, ADM, ADR, ADS, ADY, AGA, AGB, AGT, AGU, AGX**.

Over Lag GO+ fandtes ligeledes en sekvens af sandede lag, bl.a. adskilt fra Lag GO+ af en stærkt trækulsholdig stribe (Lag **ACL**, Profil 62). Disse udgjordes af Lag **ABY, ACC, ACE, ACI, ACK, AEG, AEH, AJJ og AJL(?)**.

De mange sandede lag, der indeholdt enkelte kulturelementer, var særlig fremtrædende på den nordlige og nordøstlige del af feltet. Lagene havde store indbyrdes ligheder, hvilket vanskeliggjorde en klar adskillelse lagene imellem. Der synes dog også grundlæggende at være tale om samme fænomen, nemlig en række lag naturligt afsat af vand eller vind. Dette

underbygges af karakteren af Lag ZH, AAM, AAZ, AGA, AGB, AGT, AGU og AGX, der var tydeligt strierede, og forekom vandafsatte.

Det skal endvidere bemærkes, at der imellem Lag AAM og AAZ kunne konstateres et muligt **vækstlag** (Lag **ABB**, Profil 125-126).

Der fremkom i de mellemste og øvre lag i sekvensen en del senslavisk keramik og gråvare, en mulig mønt (x150), slagge samt enkelte knogler (ZF:x111, XX:x117, UB:x130-131, YP:x132 og GO:x137 samt DX:x57 og 121, ABY:x146, 150 og 160 og AJL:x184). Fundmaterialet var relativt homogent og giver en forholdsvis sikker datering af lagene til 11-1200 tallet.

Stolpehuller

I Felt C fremkom følgende stolpehuller:

Niveau I:

EC, EE, EH, EJ-OMM, EK, EM, ES, FD, FE, FF, FG, FH, FI, FK, FZ, FX, FY, GB, GC, GD, GF, GG, GK, GL, HI, HK-HL, HM, HN, HO, HP, LC, TT, UC-ZJ, UG, UH-ZP, UL, UN(?), UP-UR, US(?), UT-UU, UX-ZO, UY, YJ, ZB(?), ZD, XA-ZE, XB, XC, XD-XE, XJ, XN-XR-XS, XZ, YD, YE, YF, YG, YH, YN, YM, YO, YY, ABA(?), ABT(?), ACG-ACF(?), ACM(?), ACT-ACS(?), AFD-AFE-AFF, AFH(?), AKO-AKP, AKR, AKS og AKT

Niveau II:

DF, DG, DH, DL, DM, DO, DP, DR, DS, OG, OJ, OK, OL, ON, OR, OS, OT, OU, OY, OZ, PA, PB, PC, PD, TJ, ZS(?), ZY(?), ADE, ADG, ADH(?), AGK, ALL-ALM, ALN, ALR og ALS

Hovedparten af stolpehullerne var ikke mulige at indpasse i overordnede strukturer. En undtagelse herfra udgør den kraftige nordvest-sydøst orienterede stolperække langs udgravningens nordlige kant, der sandsynligvis udgør del af et stolpebygget hus (ANC, jf. nedenfor). Hertil skal muligvis også regnes nogle af stolpehullerne midt på feltet.

Kun en lille del af stolpehullerne indeholdt genstande, hovedsagelig skår af gråvare samt enkelte stykker østersøkeramik og rødgods, således Lag DP:x129, FK:x48, HO:x43, UL:x109, UX:x125, XE:x118, XS:x133, YD:x128, ZJ:x124 og ALL:x190. Dette antyder, at anlæggene tilhørte tidlig- og højmiddelalder, selv om nogle af de tidlige skår kan være endt i stolpehullernes fyld fra det omkringliggende opfyldslag (Lag GO+) indeholdende 11-1200 tals keramik.

Stolpehus (ANC)

Langs den nordøstlige udgravningskant fremkom en række markante stolpehuller (ANC), bestående af følgende anlæg: Lag **UC-ZJ, UG, UH-ZP, UP-UR-ZG, UX-ZO, XC-XD, XZ(?) og YD(?)** samt muligvis tillige stolpehullerne Lag **US og UT-UU**.

Stolpehullerne var forholdsvis store, alle ca. 50 cm i diameter med en retsided nedgravning på mellem 17-50 cm i dybden. Nedgravningens sider var forholdsvis rette og bunden let buet. I enkelte af anlæggene sås endvidere stolpespor (22-30 cm).

Stolpehullerne dannede en stort set ret linje, orienteret nordvest-sydøst, dvs. parallelt med den nuværende Grønnegade. Stolpehullernes indbyrdes afstand var 2,5 m mellem de fire vestligste (målt fra centrum), mens 2 m hhv. 3 m mellem de østligste. Disse østligste huller lå dog en smule udenfor det øvrige linjeforløb, og tilhører evt. en anden konstruktion.

Der synes tale om resterne af en forholdsvis kraftig stolpekonstruktion, muligvis et hegn eller, måske mere sandsynligt, et hus. Desværre var det ikke muligt at eftersøge hverken en eventuel forlængelse af stolperækken mod nordvest eller rester af eventuelle tilhørende konstruktioner mod nordøst, da begge disse områder lå udenfor udgravningsområdet, delvist ud under

Grønnegade. Om der således er tale om resterne af en midtsulebygning eller af en mere kompliceret konstruktion lod sig ikke afgøre.

Det er dog muligt, at stolperækken ANC skal ses i sammenhæng med det nedenfor omtalte husgrundrids (AMZ), hvis udstrækning den parallelt følger og forløber umiddelbart nordøst for. Sammenhængen mellem de to konstruktioner kunne imidlertid ikke afgøres ad stratigrafisk vej. Er der imidlertid samhørighed imellem de to, er det endvidere muligt, at også et mere **uregelmæssigt stolpeforløb** midt på Felt C kan tilføjes. Dette muligt tilhørende forløb udgøres af anlæggene Lag **DS(?)**, **HO**, **EM**, **EE**, **FI**, **GF**, **GG** og **AKO-AKP**, der løber parallelt med det store stolpeforløb, ca. 6 m sydvest for dette. Disse kunne udgøre en sydlig langside af et hus, mens det store stolpeforløb den nordlige og evt. stolpehullerne Lag **DO** og **DP** (eller **DR**, **DM**, **DL** ?) en vestlig gavl og Lag **AKR**, **GD**, **GC** og **GB** en østlig.

Stolpehullernes lidt uregelmæssige indbyrdes afstand og størrelse kan skyldes middelalderens træbyggede huses ofte uregelmæssige karakter. De anførte anlæg ville give et husgrundrids på ca. 16 x 6 m forløbende parallelt med den nuværende Grønnegade, der som tidligere anføre sandsynligvis har middelalderlige aner.

Det skal dog sluttelig nævnes, at et enkelt stolpehul nordligt i Felt B (Lag **AMH**), så vidt det kunne vurderes, trods sin mere beskedne størrelse mindede om anlæggene i Felt C's stolperække, og lå i fortsat linje hermed. Samhørigheden mellem anlæggene i de to felter er naturligvis yderst hypotetisk, men kunne antyde, at der med stolperækken var tale om et hegnsførløb og ikke dele af et husgrundrids.

Der fremkom kun genstandsfund i Lag **ZJ**, **UX** og **YD** (x124 hhv. 125 og 128), bestående af enkelte stykker sen østersø-keramik og gråvarer. Skårene kan dog stamme fra det omgivne opfyldslag, og daterer ikke nødvendigvis stolpehullerne. Da anlæggene dog således var nedgravet i det fladedækkende opfyldslag fra 11-1200 tallet, må stolpehullerne tilhøre denne

eller en senere periode. Udgør stolpekonstruktionen en enhed med husgrundridset AMZ omtalt nedenfor, kan den her ud fra dateres til 12-1300 tallet.

Husgrundrids (AMZ)

På den nordøstlige del af Felt C fremkom rester af et husgrundrids (**AMZ**). Konstruktionen bestod af flere gulvlag med tilhørende smudslag samt andre ikke definerbare lag, nemlig: Lag **DX, KG, KH, KJ, KR, TU(?), TX, UJ(?), UZ, YX (=KH?), ABM (=KG?), ABN, ABO (=KH?), ABP, ADK (=KH?), ADP**. Om endvidere det vandrette, trækulsholdige Lag **ACD** samt det overliggende Lag **ACC** skal medregnes til en første fase af huset, er tvivlsomt.

Husgrundridset havde en maksimal udbredelse på ca. 11 x 4 m og var orienteret nordøst-sydvest. Desværre var grundridset meget ødelagt, således manglede bl.a. størsteparten af den sydøstlige langside, der var fjernet af nyere tids nedgravninger, ligesom store dele af midterpartiet var forstyrret af de store gruber ANA og ANB (jf. nedenfor). Trods lagvis afgravning indenfor husgrundridsets område, var det derfor ikke muligt at afklare konstruktive detaljer. Der syntes således kun at være bevaret en række gulv- og smudslag, der intet lod sig sige om væg- eller tagkonstruktioner. Der fandtes således ingen stolpehuller, væggrøfter, rester af syldstensrækker eller lignende, der kunne oplyse om husets øvre konstruktioner. Det skal dog nævnes, at der under afgravningen fremkom mulige stolpehuller indenfor AMZ, men disse kunne ikke umiddelbart bringes i sammenhæng med dette (stolpehuller **ZS, ZY, ADE, ADG, ADH og AGK**).

Da der ikke er fundet spor af de bærende konstruktioner tilhørende husgrundridset AMZ, er det besnærende at kæde dette sammen med ovennævnte stolpekonstruktion ANC. De to anlæg ligger således med samme orientering, og synes at respektere hinanden.

I syv af lagene tilhørende husgrundridset AMZ fremkom fund, således Lag DX:x57, 121, KG:x147, 148, 149, KH:x112, KJ:x144, TU:x114, TX:x115, 134 og UJ:x113. I alt fandtes 31

skår, heraf 5 senslaviske, 24 gråvarer og to middelalderlige rødvarer. Desuden fremkom en mulig mønt (x149), et muligt stykke støbeaffald af bronze (x148), en tenvægt af sten (x148) samt enkelte smågenstande af jern. Endvidere stammer sandsynligvis rudeglasset x198 ligeledes fra Lag KH i AMZ, men kan dog også hidrøre fra det underliggende sandlag (Lag ADL).

Ud fra skårfordelingen kan gives en forsigtig datering af lagene i AMZ til 12-1300 tallet. Dette passer godt overens med de stratigrafiske forhold, idet AMZ var nedgravet i opfyldslaget fra 11-1200 årene og overlejredes af gruberne ANA og ANB med keramik fra 12-1300 tallet.

Gulvlag? (AFA)

I profilen langs udgravningens nordøstgrænse (Profil 139) kunne iagttages et vandret 10-15 cm tykt lag mørkt sand med stort indhold af brændt og ubrændt ler samt trækul (Lag **AFA**). Med dette lag er der muligvis tale om et gulvlag, selv om dette ikke kunne underbygges yderligere. Dateringsmæssigt er laget ligeledes dårligt fæstnet, idet det blot overlejrer 11-1200 tallets opfyldslag (Lag UB) og det udaterede stolpehul Lag AFD-AFE-AFF og umiddelbart overlejres af moderne opfyldslag (Lag AEZ)

Ovnanlæg? (XA+)

På den nordøstlige del af Felt C sås en lille samling af lag indeholdende en del brændt og ubrændt ler samt varmpåvirket sand (Lag **XS-XT-XU**), udbred på et 50 x 85 cm stort område. Det er sandsynligt, at der er tale om de stærkt nedbrudte rester efter et ovnanlæg, hvis karakter dog ikke lader sig nærmere bestemme. Muligvis skal anlægget ses i sammenhæng med grøftanlægget XG+, som det dog stratigrafisk overlejrede, og husgrundridset AMZ.

I Lag XU fremkom to stykker højmiddelalderligt rødgoods (x110).

Grøfter (XG+, AAF+)

Grøftanlæg XG+

I umiddelbar forlængelse af den østlige del af husgrundridset AMZ fremkom et lille grøftsystem bestående af Lag **XG-XH(?)**-**XL-XM-XR-YC(=AFX)**-**AAP**. Til disse skal muligvis føjes de lerholdige Lag **XN, XP, ZA og ZO**. Disse lerholdige lag underlejrte dog tilsyneladende de egentlige XG+ lag, men syntes logisk set at skulle henregnes til denne gruppe.

Det lille grøftforløb, der lægger sig helt op ad husgrundridset AMZ, syntes at danne den ene ende af en nordøst-sydvest orienteret rektangel, hvis nordøstlige del lå udenfor udgravningsgrænsen.. Blotlagt blev således kun de 2,5 m sydvestlige meter af den formodede rektangulære ramme (3 m bred fra kant til kant). Grøften, der dannede denne, var ikke særlig markant, kun 0,5-0,75 m i bredden og fra få cm til ca. 20 cm i dybden (jf. Lag AFX, Profil 139). I særdeleshed i den nordvestlige del (Lag XG) stod anlægget svagt, nærmest kun som en skygge.

Der syntes dog, trods forløbets svage fremtoning, at være tale om et egentligt anlæg, selv om dets karakter er flertydigt. Muligvis var der således tale om de svage rester af en fundamentsgrøft, hvor alle overliggende strukturer (gulvlag eller lignende) var forsvundet. Nærliggende er det i givet fald at se denne konstruktion som en lille tilbygning til husgrundridset AMZ. De lerfyldte lag, og muligvis også ovnanlægget (XA+), kunne eventuelt antyde en lille produktionsbygning, selv om et nærmere gæt på typen af denne vil være uforsvarligt ud fra de givne spor.

Lagene tilhørende XG+ var så godt som fundtomme, kun i ét lag tilhørende de lerede lag fremkom et enkelt gråvareskår (XP, x143). Grøften var dog nedgravet i opfyldslaget fra 11-1200 tallet og i det overlejrte (samtidige?) ovnanlæg AX+ fremkom højmiddelalderligt

rødgods (jf. ovenfor). En forsigtig arkæologisk datering af grøftanlægget XG+ bliver således 12-1300 tallet.

Grøft AAF+

På den nordøstligste del af Felt C, op mod feltgrænsen, sås en del af en nedgravning, formentlig en grøft bestående af Lag **AAF-AAH(?)**-**AAJ-AGY(?)**. Nedgravningen blev desværre kun sporadisk registreret i Profil 113-114, 137 og 151, ligesom den formentlig fejlagtigt er benævnt Lag AAC på Plan 14 og 17.

I Profil 114 og 137 stod grøften dog tydeligt nedgravet i undergrundssandet og overlejret af opfyldslagene fra 11-1200 tallet. Karakteristisk for lagene i grøften var deres strierede karakter, der tydede på, at de var vandafsatte/nedflydte, hvorfor anlægget må have stået åbent noget tid. Den formodede grøfts funktion lod sig ikke bestemme, men muligheden foreligger, at der er tale om en tidlig skelgrøft.

Der fremkom ingen fund i lagene tilhørende AAF+, men dens stratigrafiske placering under 11-1200 tals opfyldslagene sætter den blandt de tidligste anlæg i den kronologiske sekvens.

Større gruber (ANA-ANB, HS, MD)

Gruber ANA-ANB

Nordøstligt på Felt C, nedgravet i lagene tilhørende husgrundridset AMZ, lå to større gruber **ANA** og **ANB**, der muligvis blot udgjorde to faser af samme anlæg.

Ældst af de to nedgravningen var ANA, der var opfyldt af Lag **UM(?)**, **ABG**, **ADJ(?)**, **AGZ**, **AJF**, **AJG** og **AJH** samt evt. endvidere **ABO** og **AGN**.

ANB var stratigrafisk yngre og bestod af Lag **KB, UN, AEN, AEO, AEP, AER, AES, AET** (= AFT og AGP og evt. også AHA), **AFT, AGP, AHA og AKL** samt evt. tillige **AGR og AGS**.

Over grube ANA sås et kraftigt sandlag Lag **KK**, der indeholdt enkelte kulturrester i form af trækul samt tegl- og mørtelnister. Laget var delvist blevet bortgravet ved anlæggelsen af grube ANB (jf. Profil 138). Lag **KK** dækkede i øvrigt tillige delvist nogle af de øvre lag af husgrundridset **AMZ**. Adskillelsen af de to i fladen delvist pæreformede nedgravninger ANA og ANB var tydeligst i den sydøstlige del af anlægget (jf. Profil 138, 152 og 154), mens mere utydelig mod nordvest, hvor der for de yngre lags vedkommende (ANB) snarere syntes tale om en delvis genudgravning og –opfyldning af en ældre, større grube (ANA) end om to helt adskilte anlæg (jf. Profil 151).

Der fremkom ingen fund, der angav grubernes funktion som andet end blot affaldsgruber.

Kun to af lagene i ANA indeholdt genstandsfund, nemlig Lag **ABG:x136** og **ADJ:x152** med i alt 1 stk. østersøkeramik og 6 gråvareskår samt en jernstok. Mere righoldigt var materialet fra ANB, der havde genstandsfund i Lag **KB:x127, AES:x157, 192 og AES+:x191**.

Skårmaterialet udgjordes hovedsageligt af sen østersøkeramik (15 stk.) og gråvare (49 stk.), men også med et indslag af rødgods (11 stk.), herunder enkelte tydeligvis højmiddelalderlige stykker, bl.a. med ”hindbærknopper”. Hertil kom enkelte stykker småjern, en slagge samt en hel teglsten. Fundfordelingen antyder en datering af grubefylden til 12-1300 tallet.

Grube HS

I den nordvestligste del af Felt C fremkom Grube **HS**, der bestod af Lag **DI, DK, HG og KA**. Gruben udgjordes af en ca. 1,3 m dyb, kolbe- eller sækformet nedgravning, anlagt i rent, temmelig fint undergrundssand. Nedgravningen var omkring 1,5 m i diameter på det bredeste

sted (ca. 20 cm over bundniveau), mens den omkring munden snævredes ind til kun 0,6-0,8 m (jf. Profil 37-38).

Opfylden i grubens nederste del var forholdsvis muldet (Lag HG) mens resten stort set blot var variationer over sandede lag. Således bl.a. Lag DK og KA, der kan tolkes som nedskred fra munden eller siderne.

Der fremkom ingen fund, der særligt antyder grubens funktion (jf. nedenfor), men dens specielle form synes betinget af en særlig brug. De skrå sider i den sandede undergrund synes dog en temmelig ustabil konstruktion, og kan umuligt være tiltænkt længerevarende formål. Der synes således ikke at kunne være tale om en brønd eller lignende, men snarere om f.eks. en type forrådsgrube, hvor den lille åbning har hjulpet med til at bevare det hengemte køligt.

Fundmængden i gruben var temmelig stor, dog kun fra bundlaget (Lag HG: x34,36-39, 51-52 og 58). Ud over en del knogler fremkom seks skår (fire gråvarer, et stk. stentøj samt et nyere tids rødgodt, der formentlig udgør sekundært indblanding), en glideplade af ben til armbrøst, randskår fra et glasbæger og et stykke rudeglas, et par jernknive samt andet småjern og - bronze samt en mulig benpren. Heraf må armbrøsten samt drikke- og rudeglas siges at høre blandt prestigegenstande, mens det øvrig ikke udskiller sig særligt. Desværre heller ikke dateringsmæssigt, hvor kun de få skår kan give en forsigtig datering til ca. 1300-1400 tallet.

Grube MD

Blot 6 m yderligere mod nordvest i forhold til Grube HS, fremkom yderligere en markant nedgravning, Grube **MD**, bestående af Lag **JJ, LJ, LK, LM, LN, LO, LP, LR, LS, LT, LU, LX, LY og LZ**. Gruben var delvist afgravet mod nordøst og nordvest af moderne nedgravninger og fundamenter, og blev derfor først registreret i fladen i et forholdsvist dybt niveau. Til gengæld var anlægget stort set fuldt bevaret i feltgrænsen mod sydvest, hvor profilen kunne registreres (jf. Profil 63).

Der var tale om en stort set cirkelrund nedgravning, ca. 1,5 m i diameter og 1,3 m dyb. Grubens sider var i det store hele rette. Opfyldsmaterialet bestod hovedsageligt af forskellige varianter af heterogent sand, generelt kun ganske let muldet. Der fandtes en del trækul i lagen, herunder to egtl. trækulsstriber (Lag LK og LP), samt i Lag LU en stor ansamling af mørtel.

Da der som for Grube HS' vedkommende er tale om en nedgravning i en temmelig ustabil undergrund, kan der ikke være tale om et anlæg, der har stået åbent længe, og gruben synes derfor ikke at kunne have haft nogen længerevarende funktion. Der er derfor sandsynligvis, ligesom det gjaldt for Grube HS, tale om en opbevaringsgrube, der hurtigt efter brug naturligt eller forsætligt er blevet opfyldt.

Da store dele af anlægget tidligere var blevet bortgravet, var fundmaterialet sparsomt, og begrænsede sig til et enkelt lag (Lag JJ: x61). Heri fandtes enkelte østersøskår og en del gråvarer samt to jernsøm. Den fossile køllesvamp er sandsynligvis et naturligt indslag. Skårfordelingen antyder en datering af anlægget til 12-1300 tallet

Øvrige gruber

De fleste af Felt C's øvrige gruber tiltrak sig kun lille opmærksomhed (Lag **DT, EP, ET, EY, FO(?), FR-FP-JG-JH, FS, GM, YO, YL og AKN**). Få af disse var således markante, ligesom fundmaterialet kun var jævnt (Lag DT: x42, EP: x54, ET:x33 og FR+: x53, 55-56).

Fundene fra disse var hovedsageligt enkelte stykker sen østersøkeramik og/eller gråvare, der synes at angive aktiviteter fra 11-1300 tallet.

Afvigende herfra var dog fundene fra gruben **FR+** på den sydlige del af feltet. Der var hér tale om en temmelig stor mængde keramik af oldtidskarakter (64 stk.), formentlig tilhørende sen jernalder/vikingetid. Dette er det eneste sikre påviste anlæg fra denne sene del af forhistorien ved udgravningen i 1998.

Ardspor

Ved afgravning til undergrundsniveau fremkom på Felt C's østlige del flere steder mindre, 10-25 cm brede, generelt rundbandede og få cm dybe "render" (jf. Plan 14 og 17-18, Lag **ADN, ADZ, AEF, AEK, AEU, AEX, AHE, AHF, AJA, AJY, AJX, AJZ, AJB, AKA, AKJ, AKK og AKU**). De var stort set alle forløbende parallelt i nordvest-sydøstlig retning, med ca. 30-50 centimeters afstand.

På grund af anlæggenes fragmentariske bevaring var det vanskeligt at give en sikker tolkning. For nogle kan der evt. være tale om naturlige fænomener, ligesom anlæg som AHE og AHF m.fl. kan have tilknytning til det overliggende husgrundrids (AMZ). Oplagt er det dog at se i hvert fald smårenderne på den østligste del af feltet som de sidste rester af ardspor, tilsvarende anlæggene i Felt A. Er denne tolkning korrekt, er det værd at bemærke at de to grupper af ardspor i Felt A hhv. Felt C angiver forskellig pløjeretning. På Felt A (jf. ovenfor) har de således et stort set øst-vestlig forløb, mens det på Felt C var nordvest-sydøstligt.

Renderne indeholdt ingen fund udover trækulsnister, men da de fremkom under opfyldslaget GO+ fra 11-1200 tallet, ligesom i hvert fald renderne AEX og AEU overlejlrede det formodede neolitiske lag JT, må de dateringsmæssigt ligge forud for opfyldslaget og dermed tilhøre oldtiden eller den tidligste middelalder.

FELT D

Felt D betegner kloakgrøft-gravningen langs Felt A-C, forløbende ca. 3 m sydvest for udgravningskanten. Afgravningen hér blev foretaget i flere småetaper, hvor afgravning og nedlæggelse af rør foregik stort set samtidig. Dette sammenholdt med, at grøften kun var knap 1 m bred og temmelig dyb besværliggjorde iagttagelserne på dette sted.

Kun i den sydøstlige halvdel af kloakgrøften var der kulturlag bevaret, idet den nordvestlige del (fra omkring hovedkloakledningen og vestover) havde været undersøgt i forbindelse med gravningen ved Lillelunds Have I (NÆM 1993:800).

Anlæg i Felt D

De to lag **AKY** og **AKZ**, der sås i hele den sydøstlige del af kloakgrøften, svarede formentlig til de sandede, formodede neolitiske flyde- og opfyldslag, der også blev påtruffet i Felt C (jf. dette).

Anlæggene var ganske få og kun gruben **ALB-ALC-ALD** samt det mulige stolpehul **ALE** blev tegnet og registreret (jf. Profil 182), mens enkelte andre anlæg blot blev skitseindmålt og beskrevet. Dette gælder en lerfyldt, formentlig recente grube **ALU**, to stolpehuller eller gruber samt en mulig brønd, der dog blev bortgravet førend den blev registreret.

Der opsamledes kun fund fra Lag **AKX** (x189) og **ALU** (x196), hvilket dog begge bestod af en blanding af middelalder og nyere tid.

Fyrgrube (ALB+)

Den godt 5 m brede, og ca. 25 cm dybe og fladbundede nedgravningen **ALB+**, bestående af lagene ALB-ALC-ALD, indeholdt store mængder trækul, aske og teglbrokker. Med dens placering umiddelbart sydvest for teglovnen i Felt A, kan der kun være tale om fortsættelsen af fyrgruben, der altså har strakt sig mindst 4 m syd for ovnen. Derimod synes det mulige stolpehul **ALE** ikke umiddelbart at kunne sættes i sammenhæng med dette anlæg, da gruben ALB+ tydeligvis overlejrede ALE.

GENSTANDSMATERIALET

Genstandsmaterialet fra udgravningen ved Lillelunds Have III var forholdsvis stort. Størstedelen af fundene udgjordes af keramik, hvor indslaget af sen østersøkeramik og gråvare var bemærkelsesværdig. Endvidere fandtes en del anden tidlig- og højmiddelalderlig keramik, herunder også importvare. Desuden fremkom et mindre antal genstande af metal og forarbejdet ben og tak, og der opsamledes en stor mængde knogler.

Hele genstandsmaterialet er blevet gennemgået i samarbejde med Museumsleder Palle Birk Hansen, der med sit store materialekundskab har ledt undertegnede nogenlunde frelst gennem det middelalderlige fundmateriale.

Keramik

De ældste skår fra pladsen udgøres af 64 **skår af oldtidskarakter** (formentlig sen jernalder/vikingetid) fra Grube FR+ i Felt C (x50 og 55). Sandsynligvis delvis samtidige er de enkelte øvrige skår af oldtidskarakter, hvor der muligvis for alle er tale om tidlig eller mellemste østersøkeramik (x146, 160 og 187).

Den **sene østersøkeramik** er derimod temmelig velrepræsenteret i materialet (182 skår, jf. fundliste) ligesom den delvist samtidige og efterfølgende **gråvare**, der udgør det største antal overhovedet på pladsen med 832 skår (jf. fundliste). Hertil kommer 25 stk. gråvareskår, der har stærke mindelser om østersøkeramikken i bl.a. ornamentik (x8, 12, 20, 43, 50, 78, 83-84, 102, 107, 157, 164 og 191). De to grupper er vanskelige at adskille fra hinanden. Blandt gråvareinventaret findes både tidlige former, f.eks. kuglepote-typer, men også højmiddelalderlige kander etc., ligesom både streg- og stempelornamentik optræder.

Blandt de tidligmiddelalderlige og tidlig højmiddelalderlige fund kan endvidere også henregnes de enkelte eksempler på den importerede **blågrå vare** (i alt 3 stk., x72, 78 og 102)

og en karakteristisk **lys vare**, der er repræsenteret med 25 skår (x 8, 13, 20, 78, 89, 103 og 156). Denne ”lyse vare” er formentlig ligeledes (tysk ?) import tilhørende 1000-1100 tallet.

Det **middelalderlige rødgoods**, synes alt at tilhøre høj- og senmiddelalderen, med flere stykker, der sandsynligvis kan tilskrives den tidlige del heraf (12-1300 tallet). En mulig undtagelse udgør skårene fra Lag SN (x154), hvor der muligvis er tale om tidligmiddelalderligt rødgoods. I det øvrige inventar er repræsenteret en bred vifte af det middelalderlige formforråd, naturligvis i særdeleshed forskellige typer af kander, ligesom der også i ornamentikken er repræsenteret et stort spektrum, fra det helt simple til mere avancerede typer med pålagte lister, hindbærknopper, skæloramentik og lignende.

Blandt det middelalderlige rødgoods (og delvist også blandt gråvaren) fandtes enkelte stykker **import-keramik** (x 8, 40, 64, 72, 78 og 107). Disse knap ti skår gav sig bl.a. til kende ved underliggende hvid grund, særlig gods karakter og andre særtræk, der adskilte dem fra den hjemlige keramik. I denne sammenhæng skal også nævnes to mulige Ardenne-skår fra Lag HY (x41). Der skal i øvrigt for fuldstændighedens skyld gøres opmærksom på, at der ved en nærmere gennemgang af skårmaterialet givetvis vil kunne udskilles flere andre skår, der vil kunne henregnes til gruppen af importeret keramik.

En anden gruppe af importeret keramik udgjorde **stentøj og næsten stentøj**, der dog ikke var særlig rigt repræsenteret. Af middelalderligt stentøj fremkom således kun 19 skår (x1-2, 24, 32, 37, 50, 64, 72, 76, 78, 81, 100 og 105) og næsten stentøj kun 8 (x 1, 8, 41, 47, 72, 75, 96 og 141).

Ud over det middelalderlige skårmateriale fremkom i alt 153 skår fra **renæssancen eller nyere tid**. Hovedparten af disse (121 stk.) fremkom dog som løsfund i Felt A og B's overjord (x1, 10, 141), og de således kun 32 skår tilhørende lag/anlæg fra disse perioder er med til understrege, at der for hovedparten af de fremdragne lag i Lillelunds Have III er tale om reelle middelalderanlæg.

Skårmaterialet fra renæssancen og nyere tid udgøres stort set udelukkende af **rødgods** (129 skår), hovedsagelig diverse indvendigt glaserede stjertpotter og –pander samt hornbemalede fade med mere. Hertil kommer to skår af nyere tids **stentøj** (x10) og enkelte skår af **fydepotter** (x10, 77(?)).

Til renæssancen og nyere hører også de enkelte **kakkelfragmenter** (x1) og formentlig også de få glaserede tegl eller **fliser** (x1). Der fandtes ved gravningen kun to **kridtpiber**, begge som løsfund (x1 og 142)

Af øvrige keramiske genstande fremkom endvidere **tegl** af forskellig type samt **lerklining** (flere med vidjeindtryk), hvoraf kun enkelte stykker blev hjemtaget. I Lag PL (Felt A) fremkom dog et fladt stykke brændt ler, der muligvis kan være resterne af en **arneplade** (x93), og i Lag OA muligvis resterne af en **ovnkappe** eller lignende (x78).

Bronze, jern og bly

Metalfundene fra de middelalderlige lag var ikke særlig overvældende, men med en jævn spredning på de to felter. Metalgenstandenes generelle bevaringstilstand var desværre halvdårlig, og bestemmelsen af flere af stykkerne derfor usikker.

Af **bronze** fremkom bl.a. to middelalderlige støbte **remspænder** (x21 og 27) hvoraf den ene havde simpel stregornamentik. Typerne kan ikke dateres nærmere. Endvidere skal særligt nævnes et lille, muligt **beslag**, båndformet med rombisk udvidelse, hvorpå er indridset et kors eller stiliserede blomster (x26). Desværre kan beslaget ikke med sikkerhed tilskrives lag, men stammer dog sandsynligvis fra Lag BN/AM+, og dermed 11-1200 tallet.

Det resterende bronzemateriale udgjordes af **småtråde- og spiraler** (x52, 184) samt enkelte helt **ubestemmelige stykker** (x52, 86, 97 og 150). Hertil kom enkelte små stykker bronze der

kan skulle ses i sammenhæng med forarbejdning af bronze, nemlig en lille **punsel** (eller evt. et stykke halvfabrikata fra nålefremstilling) (x45), en mulig rest **støbeaffald** (x148) samt tre mulige stykker **bronzeklip** (x28, 98 og 190).

Også af **jern** fremkom kun enkelte reelle genstande. Bemærkelsesværdigt var stort set kun den højmiddelalderlige **nyredolk**, der, ligesom det ene bæltebeslag af bronze, fremkom i Lag CM/AMV (x29). Der udover fandtes seks mindre **knive** (x37, 39-40, 96, 112(?) og 188(?)), fire fragmenter af **hestesko** (x20, 75, 80 og 188), et par **jernringe** (x95 og 116(?)), en **krog** (x101), 63 stk. **søm og nagler** af forskellig type samt 18 **ubestemmelige stykker**, inklusiv diverse små stænger, beslag o.a.

I sammenhæng med genstandene af jern, skal det nævnes, at der fremkom temmelig meget **slagge** ved udgravningen, i alt knap 6 kg fordelt på 22 lag (jf. fundliste). Slaggefundenes udbredelse viser en nogenlunde jævnt fordeling på pladsen. I reglen var der tale om enkelte mindre stykker, men visse steder blev også påtruffet større slaggeansamlinger, der synes at antyde produktion/forarbejdning i umiddelbar nærhed. Interessant i denne sammenhæng er den mulige udvindingsslagge fra Lag NU (x89) samt det kilo slagge der fremkom i Lag ALH (x 188).

Af **bly** fremkom kun et enkelt lille pladeformet stykke (x140).

Mønter

Der fandtes kun to sikre mønter i lagene ved Lillelunds Have III, hvortil muligvis skal føjes to stykker småbronze (x149, Lag KG og x150, Lag ABY). Disse sidste var imidlertid så stærkt korroderet, at en sikker bestemmelse som mønt ikke var mulig.

For de sikre gælder, at de begge er borgerkrigsmønter. Ældst er x44 (MB 466) fundet i Lag HX/EY og præget under Erik Menved (1286-1319), mens x126 (MB 606), der fremkom som løsfund i Felt C, er slået under Christopher II (1319-1322).

Glas

Der fremkom kun enkelte, men interessante, stykker glas ved gravningen. Hele tre stykker stammer fra den ene af de store, sækformede gruber i Felt C (Lag HG/HS), herunder to randskår af **glasbægre** (x58) samt et lille stykke fladt, formet stykke lyst olivengrønt **rudeglas**, der evt. stammer fra et mosaikvindue. Gruben HS er ud fra skårmaterialet dateret til 13-1400 tallet. Et andet muligt stykke fra et mosaikvindue fremkom i eet af lagene tilhørende Husgrundrids AMZ i Felt C, hvor der i Lag KH (ADL?) fandtes et ligeledes formet, blå(?) stykke rudeglas bemalet med, hvad der nu fremstod som mørke linjer (x 198). Lagene i hus AMZ kan forsigtigt dateres til 12-1300 tallet. Det sidste stykke glas var ligeledes rudeglas, - olivengrønt og bemalet med elegant rankeslyng (x102). Det stammer fra Lag SP i Grube AMX i Felt A, der ud fra skårmaterialet dateres til 1200, evt. 1300, tallet. Endvidere fremkom mindre, **ubestemmelige stykker** glas i Lag GN (x46, recent), NS/RD (x72), NU/AFJ (x81) og AKX (x189, recent).

Forarbejdet ben og tak

Ben og tak-materialet var temmelig velbevaret på pladsen. Dette bevirkede at der ligger et stort knoglemateriale fra udgravningen, hvoraf enkelte stykker er forarbejdet.

Der fremkom således dele af fire **dobbeltkamme** (x2, Lag AK; x22, 59, Lag CM/AMV; x30, Lag DI/HS; x60, Løsfund). Blandt disse ses eksempler på både rette, dobbeltkonvekse og konkave ender og flere af dem er dekoreret med punktcirkler. Typemæssigt tilhører de perioden fra 11.-tidl. 15. årh., men ud fra øvrigt fundsammenhæng må Lag AK og CM/AMV dateres til højmiddelalderen, mens Lag DI/HS mere snævert synes at kunne dateres til 13-

1400 tallet. Ligeledes kan en tand fra en **langtandskam** (x88, Lag RK/AFJ) dateres til højmiddelalderen, efter ca. 1300.

Interessant er **glideskinnen fra en armbrøst** (x34), der fremkom i Lag HG tilhørende Grube HS, der formentlig tilhører 13-1400 tallet. I samme lag (Lag HG) fandtes tillige et godt 15 cm. lang, tilsyneladende **tilspidset stykke ben**, eventuelt en pren (x51).

Sten

Der fandtes spredt i fladens opfyldslag og anlæg forarbejdet **flint**, der var hovedsagelig tale om grovere **flækker og afslag** (x62, Lag JS; x85, Lag NL; x 87, Lag RK; x94, Lag CA; x137, Lag GO og x195, Lag JT). Blandt flinten sås dog også enkelte redskaber, således en **tværpil** med parallelle sider (x71, Lag BH), en **flækkeskraber** (x195, Lag JT) og endelig, som løsfund, en **tyndnakket slebet økse** med hulslebet æg (x106). Som det fremgår fremkom flere af flinstykkerne i middelalderlige lag, og må derfor være tilført andetsteds fra. Højst sandsynligt har de alle oprindeligt ligget i de sandede lag umiddelbart over undergrunden, der formodes at udgøre neolitiske flyde- eller flyvelag.

Til det middelalderlige genstandsmateriale kan regnes de fragmenter af **slibesten af skifer** der stammer fra stolpehul Lag AX (x12), der endvidere indeholdt to skår af gråvare, heraf et af østersø-karakter, Lag AES, der var opfyldt i Grube ANB fra 12-1300 tallet (x191) og samhörrende fragmenter både fra Lag SX/RD (x91), 12-1300 tallet, og Lag GY (x105) tilhørende fyldlagene i Grubehus AMR fra (12-)1300 tallet. Endelig fremkom fragmenter af **kværnsten** i Lag NU tilhørende Grøft AFJ (x81), senere end 1300, og Lag PL tilhørende Grøft AMT (x76) fra højmiddelalderen, samt en mulig **glittesten** fra 12-1300 tallet i Lag AES/ANB (x191).

Knogler

Der blev opsamlet et stort antal uforarbejdede knogler under udgravningen. Hjemtaget blev dog kun knogler fra stratigrafisk sikrede lag, hvorfra det til gengæld forsøgtes at optage det

fulde knoglematerialet. Der blev dog ingen steder benyttet sold i forbindelse med gravningen, hvorfor mindre knogler kan være overset. En undtagelse udgjorde Lag PK i Grøft AMT (Felt A), hvor al fylden blev soldet, for at få det fulde fiskebensmateriale på flere liter (x75).

Knoglematerialet er ikke blevet gennemgået.

SAMMENFATNING

Undersøgelserne Lillelunds Have III blev foretaget forud for opførslen af Andelsboliger langs Grønnegade i Næstved. Dermed blev den sidste del af det byggemodnede areal i "Museumshaven" undersøgt, hvorfor der skal henvises til de tidligere udgravninger på arealet (Lillelunds Have I-II; NÆM 1993:800 og 1994:122). Udgravningen i 1998 omfattede tre mindre felter på i alt knap 500 m² (Felt A-C) samt en afgravning i forbindelse med en kloaknedlægning syd herfor (Felt D). Indenfor disse felter fremkom der, under ophobninger af nyere og moderne tids opfylds- og nedbrydningslag, op til 0,5-0,8 m tykke kulturlag samt diverse anlæg fra især tidlig-, høj- og senmiddelalder (jf. matrix for Felt A og C).

Ved undersøgelserne fremkom tillige spor efter **neolitiske aktiviteter**, dog kun i form af genstandsfund og et formodet flydelag (JT-JS etc.). Ingen anlæg kunne således knyttes til denne periode. Fra den **seneste del af forhistorien** eller tidligste middelalder stammer et par mindre gruber med tidstypisk keramik, ligesom en **(skel-?)grøft** (AAF+) og de spredte **ardspor** i undergrunden formentlig tilhører denne periode. Disse forhistoriske anlæg kan sammenholdes med tilsvarende udgravet ved de tidligere undersøgelser på arealet umiddelbart sydfor (Lillelunds Have I-II).

Disse anlæg kunne dog ikke nøjere dateres, men var stratigrafisk ældre end de markante, stort set fladedækkende **flyvesands(?) -lag** (AM+ og GO+), med en sikker datering til 11-1200 tallet. I disse lag var stort set alle øvrige, væsentlige anlæg på pladsen nedgravet, hvorved gives en bekvem terminus post quem for disse aktiviteter.

Blandt de ældste af de middelalderlige anlæg er sandsynligvis de mulige rester af et **stolpebygget hus** (ANC) nordligt i Felt C, bygget af forholdsvis svære stolper. Dette skal evt. knyttes til et temmelig forstyrret **husgrundrids** (AMZ), og dermed dateres til 12-1300 tallet. De to kan således sammen udgøre en bygning på ca. 16 x 6 m orienteret nordvest-sydøst, dvs. langs den nuværende Grønnegade, der formentlig har middelalderlige aner. Med til dette

kompleks hører muligvis **grøftanlægget** (XG+) og **ovnanlægget** (XA+) umiddelbart nordøst for. Disse enheder kan således have udgjort en lille flerlænget bebyggelse, muligvis med spor efter produktion.

Stort set samtidig med denne bebyggelse er sandsynligvis **grubehuset** (AMR) i Felt A. Dette bestod af en stort set cirkulær konstruktion omkring 4 m i diameter omgivet af mindst syv stolper. Grubehuset var afgravet mod syd og indeholdt desværre ingen fund, der antydede dets brug. Endvidere fremkom i Felt A resterne af et muligt **gulvlag** (NG), sandsynligvis fra tidlig højmiddelalder, ligesom der i Felt C fremkom et udateret, muligt **gulvlag** (AFA).

Til den senere del af højmiddelalderen skal formodentlig henregnes **tegløven** (HR), der optog hele den vestlige del af Felt A. Ovnene, der tilhøre den vanligste type af middelalderlige tegløvne, blev stort set totaludgravet (selv om dele heraf foregik i al hast efter den egentlige udgravnings afslutning). Der kunne iagttages tre hovedfaser, hvoraf Fase I sandsynligvis blot angiver sporene af en mere interimistisk konstruktion. Først med Fase II bygges den egentlige ovn, med tre indfyringskanaler og et ovnrum på ca. 4,3 x 4,7 m. Dette indskrænkes en smule i Fase III, hvor bl.a. hele fronten udskiftes, og tilbagerykkes mod ovnrummet.

Ud over disse større strukturer fremkom et antal **stolpehuller**, **grøfter** samt **gruber**, hvoraf mange var uden særlig interesse. Hovedparten af stolpehullerne, der i øvrigt kun i få tilfælde kunne henføres til overordnede strukturer, fandtes på den vestlige del af gravningen (Felt C), mens gruberne generelt mod øst (Felt A). Dette var i øvrigt et mønster, der generelt er kendetegnende for alle gravningerne Lillelunds Have I-III.

Enkelte af disse anlæg, fremkommet i 1998, påkaldte sig særlig opmærksomhed. Dette gælder i særdeleshed **grøftforløbet** (AMS) fra 12-1300 tallet, der synes at kunne følges i de forgående gravninger ved Lillelunds Have I-II. Dermed dannes et rektangulært, nordøst-sydvest orienteret **parcelafgrænsning** omgivende et areal på ca. 36 x 23 m eller ca. 830 m². Mod nordøst, dvs. op til den nuværende Grønnegade, var forløbet åbent, men kan evt. være

kompletteret ved **grøften** (AFJ), der løb langs Grønnegade, og således angive en overordnet parcellering.

For hovedparten af **gruberne** var gældende, at disse ikke kunne angives som andet end affaldsgruber af forskellig karakter. Herunder skal bl.a. regnes de to store, og fundrige gruber på Felt A og C (RD-AMX hhv. ANA-ANB), der begge tilhørte 12-1300 tallet. Kun to dybe (ca. 1,3 m) gruber adskilte sig væsentligt, nemlig den sækformede (HS) og den retsidede (MD) vestligst i Felt C. Da der ikke syntes tale om brønde, skal de nok snarere forstås som **forrådsgruber** eller lignende.

Genstandsmaterialet var forholdsvis stort, hvad angår keramikken (jf. fundskema). I særdeleshed var indslaget af sen østersøkeramik og middelalderlig gråvare bemærkelsesværdig. Endvidere fandtes en del anden tidlig- og højmiddelalderlig keramik, herunder også importvare. Renæssance- og nyere tids keramik fandtes hovedsageligt i de ovenliggende nyere tids opfyldslag, hvilket er med til at understrege, at hovedparten af de fremkomne anlæg tilhørte høj- og senmiddelalder.

Øvrige fundgrupper var til gengæld ret pauvre. Således fremkom der kun ganske få mønter, to borgerkrigsmønter, og generelt kun et mindre antal metalgenstande (herunder et par remspænder af bronze og dele af en nyredolk). Fra et par af gruberne stammer fragmenter af glasbægre og et par stykker rude- og mosaikglas, bl.a. et stykke bemalet med elegant rankeslyng.

Generelt er fundmaterialet således ganske jævnt, og der fremkom ingen genstandsgrupper, der indikerer særlige aktiviteter på pladsen. En undtagelse udgør en bronzepunsel, lidt bronzeklip og -støbeaffald samt en del jernslaggefund (i alt knap 6 kg fordelt på 22 lag), der antyder spredt **metalforarbejdning** på pladsen.

Ben og tak var generelt godt bevaret, men der fremkom kun enkelte forarbejdede stykker (bl.a. kamme og en glideskinne til armbrøst). Til gengæld opsamledes en stor mængde knogler fra stratigrafisk sikre kontekst. Sidstnævnte er ikke blevet behandlet. Der fandtes endvidere enkelte neolitiske flintredskaber og afslag, der alle sandsynligvis stammer fra det neolitiske flydelag på pladsen.

Næstved Museum

25.II.2000

Thomas Roland

Felt A
Matrix over vigtigste anlæg

Nyere tids opfyldslag

AH – AJ Opfyld Sen MA(?)

HR
Teglovn
13-1500(?)

AMR
Grubehus
(12-)1400

BE+
Grube
Høj MA

AFJ
(Skel?)grøft
Høj MA

?

AMU
Grøft
12-1400

AMS
Skelgrøft
12-1400(?)

?

NG
Gulvlag(?)
Udat.

RD – AMX
Gruber
12-(1400)

AM+ Opfyldslag 11-1200

HA – AFN
Ardspor
Udat.

CC Undergrundssand

Felt C
Matrix over vigtigste anlæg

Nyere tids opfyldslag

HS
Forrådsgrube
13-1500(?)

MD
Forrådsgrube
12-1400

ANA – ANB
Gruber
12-1400

AFA
Gulvlæg
Udat.

XA+
Ovnanlæg
Høj-MA

=?

ANC
Stolpehus
12-1400(?)

=?

AMZ
Husgrundrids
12-1400

=?

XG+
Grøftanlæg
12-1400(?)

GO+ (etc.) Opfyldslag 11-1300

ADN
Ardspor
Udat.

AAF+
Grøft
Udat.

JT-JS (etc.) Flydelag Neolitikum

DE-DF Undergrundssand
